

КРИТЕРІЇ ТА ПОКАЗНИКИ ГОТОВНОСТІ МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ ДО ВИКОРИСТАННЯ ІКТ ЯК ІНСТРУМЕНТУ ФОРМУВАННЯ МЕТАПРЕДМЕТНИХ ІКТ-УМІНЬ УЧНІВ

У статті висвітлено критерії (мотиваційно-ціннісний, когнітивний, операційно-діяльнісний, рефлексивно-оцінний) та показники готовності майбутнього вчителя початкової школи до використання ІКТ як інструменту формування метапредметних ІКТ-умінь учнів; схарактеризовано рівні прояву показників. Теоретично обґрунтовані автором критерії та показники можуть використовуватися в практиці підготовки майбутніх учителів початкової школи, що дозволить забезпечити поетапність процесу підготовки до використання ІКТ у професійній діяльності в ракурсі впровадження нового Державного стандарту початкової освіти.

Ключові слова: критерій; показник; рівень готовності до використання ІКТ; метапредметні ІКТ-уміння; початкова школа.

Постановка проблеми. На сучасному етапі розвитку педагогічної освіти актуального характеру набувають питання підвищення рівня професійної підготовки майбутніх учителів початкової школи до використання ІКТ. Це зумовлено насамперед орієнтиром Нової української школи на системне, наскрізне запровадження ІКТ в освітніх галузях, таким чином формуючи у підростаючого покоління важливі для нашого сторіччя загальні (універсальні, ключові, soft, transversal) компетентності й створюючи умови для того, щоб сучасні діти набули вмінь у подальшому безперервно вчитися впродовж життя [1; 2]. Саме тому, сьогодні суттєвих змін зазнає процес і зміст підготовки майбутнього вчителя початкової школи до використання ІКТ у професійно-педагогічній діяльності.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Професійна підготовка майбутніх учителів у вищих навчальних закладах посідає важливе місце у багатьох розділах психології та педагогіки. Проблема готовності майбутніх учителів до педагогічної діяльності стала об'єктом спеціальних досліджень і розкривається в різних аспектах такими науковцями: О. Абдулліна, Ш. Амонашвілі, Т. Байбара, Н. Бібік, В. Беспалько, І. Бех, І. Зязюн, О. Пехота, М. Рибокова, О. Савченко, Ю. Татур та інших. У ракурсі нашого дослідження зосереджуємо увагу на проблемі підготовки майбутнього вчителя початкової школи до використання ІКТ. Окресленій проблематиці присвячені праці Н. Бібік, Л. Білоусової, Ю. Дорошенка, М. Жалдака, Н. Олефіренко, Л. Петухової, О. Савченко, О. Співаковського, О. Суховірського, О. Шиман та інших. Автори досліджують актуальні

питання інформатизації початкової освіти, висвітлюють теоретичні положення підготовки майбутнього вчителя початкової школи до використання ІКТ у професійній діяльності. Однак, сьогодні нові завдання перед початковою школою, а звідси й новий вектор підготовки майбутнього вчителя початкової школи висувають розроблені Концепція Нової української школи і Концепція розвитку педагогічної освіти.

Метою статті є визначення критеріїв і показників готовності майбутнього вчителя початкової школи до використання ІКТ у професійно-педагогічній діяльності на сучасному етапі її модернізації.

Виклад основного матеріалу дослідження. Розв'язання проблеми готовності майбутнього вчителя початкової школи до використання ІКТ на основі глибокого розуміння Концепції Нової української школи і Концепції розвитку педагогічної освіти має велике практичне значення. Нова українська школа потребує нового вчителя, який здатен переорієнтувати освітній простір від традиційного засвоєння дітьми системи знань, фактів до формування вмінь ці знання застосовувати у ситуаціях практичних, як виходять за межі шкільної підготовки, вмінь орієнтуватися в сучасному інформаційному просторі [2; 3; 4], якому притаманна динаміка соціального прогресу, з тим, щоб підростаюче покоління набуло вмінь у подальшому безперервно вчитися впродовж життя. Можна стверджувати, що такі ІКТ-вміння як вміння здійснювати цільовий пошук інформації в Інтернеті, її оцінювання, аналіз, перетворення, подання, вміння обмінюватися інформацією, співпрацювати, використовуючи мережні комунікації, є складовими зазначених загальних компетентностей і є основою для навчання впро-

довж життя. Окреслений комплекс умінь характеризуємо як метапредметні ІКТ-уміння, що визначають стратегію успішної поведінки індивідуума в освітньому й соціальному просторі, в досягненні результативності дій згідно поставлених цілей. Отже, сьогодні на етапі трансформації початкової школи в процесі її інформатизації вимагає уточнення зміст ІКТ-підготовки майбутнього вчителя початкової школи. Це зумовлює необхідність виокремлення й конкретизації компонентів готовності майбутнього вчителя початкової школи до використання ІКТ як інструменту формування метапредметних ІКТ-умінь молодших учнів.

Готовність майбутнього вчителя початкової школи до використання ІКТ як інструменту формування метапредметних ІКТ-умінь молодших учнів розглядаємо

як інтегровану якість особистості, сутність якого становить рівень сформованості сукупності взаємодіючих компонентів: мотиваційно-ціннісного (розуміння цінності застосування ІКТ в інноваційних напрямках, вмотивованість до такого використання); когнітивного (комплекс психологічних, педагогічних, методичних, ІКТ-знань); операційно-діяльнісного (комплекс практичних умінь і навичок, необхідних для успішного використання ІКТ у професійно-педагогічній діяльності); рефлексивно-оцінного (самооцінка власної професійно-педагогічної діяльності). На основі визначених компонентів готовності майбутнього вчителя початкової школи до використання ІКТ як інструменту формування метапредметних ІКТ-умінь молодших учнів, нами уточнено відповідні критерії та показники сформованості цієї готовності (див. табл. 1).

Таблиця 1

Критерії та показники готовності майбутнього вчителя початкової школи до використання ІКТ як інструменту формування метапредметних ІКТ-умінь учнів

Критерій	Показники
Мотиваційно-ціннісний	переконавання у необхідності й перспективності використання ІКТ у навчальному процесі як засобу реалізації нових можливостей розвитку сучасних дітей; визнання цінності, важливості формування у підростаючого покоління якісно нових умінь – метапредметних ІКТ-умінь; вмотивованість до застосування ІКТ як фактора зростання власної професійної майстерності; готовність до подолання труднощів у використанні ІКТ у педагогічній діяльності;
Когнітивний	знання особливостей психофізіологічного розвитку сучасного покоління; знання про суть і види метапредметних ІКТ-умінь учнів початкової школи, про етапи їх формування; знання інноваційних освітніх практик у роботі з молодшими школярами; знання ІКТ-інструментарію, використовуваного для формування метапредметних ІКТ-умінь учнів;
Операційно-діяльнісний	володіння методами формування метапредметних ІКТ-умінь молодших школярів на різних етапах їхнього розвитку; уміння застосовувати інноваційні методики навчання, які засновані на використанні ІКТ; володіння ІКТ-інструментарієм, використовуваним для формування метапредметних ІКТ-умінь молодших учнів; володіння способами організації ІКТ-орієнтованого середовища «школа-дім»;
Рефлексивно-оцінний	здатність адекватно оцінити рівень власної підготовки до використання ІКТ; уміння оцінити результативність застосування ІКТ у власній педагогічній діяльності; уміння підвищувати рівень власної готовності до використання ІКТ; систематичність ознайомлення з педагогічним досвідом застосування ІКТ в початковій школі.

Ми будемо вважати, що ефективність підготовки майбутнього вчителя початкової школи до використання ІКТ як інструменту формування метапредметних ІКТ-умінь школярів характеризується відповідним рівнем сформованості названих критеріїв. Розглянемо окремо структуру кожного критерію, використовуючи з метою оцінювання прояву показників чотири рівні (високий, достатній, середній, низький).

У якості мотиваційно-ціннісного критерію визначено спрямованість, особистісну налаштованість на використання ІКТ у професійно-педагогічній діяльності; усвідомлення значущості формування метапредметних ІКТ-умінь учнів і ефективності використання ІКТ як інструменту такого формування.

Високий рівень мотиваційно-ціннісної готовності характеризується: усвідомленням необхідності оволодіння знаннями, уміннями й навичками для використання ІКТ у професійній діяльності; глибоким переконанням перспективності використання ІКТ у навчальному процесі як засобу реалізації нових можливостей розвитку сучасних дітей; стійким інтересом реалізувати сучасні завдання освіти щодо розвитку якісно нових

умінь підростаючого покоління (універсальних, ключових, soft, transversal) – метапредметних ІКТ-умінь; цілеспрямованістю у підготовці до використання ІКТ у педагогічній діяльності; готовністю до мобілізації сил для подолання труднощів, прагненням до успіху.

Достатній рівень характеризується: розумінням актуальності використання ІКТ як засобу реалізації нових можливостей розвитку сучасних дітей; визнанням цінності, важливості формування у підростаючого покоління якісно нових умінь – метапредметних ІКТ-умінь; прагненням збагачувати власні знання об'єктивно новою інформацією щодо формування якісно нових умінь учнів, однак нестійкою потребою в оволодінні ними. Використання ІКТ має для студента особистісний смисл, проте пов'язаний з ознакою «зручності», зокрема, у підготовці методичних матеріалів, звітної документації. Студент виявляє готовність до подолання труднощів у використанні ІКТ залежно від особистої зацікавленості.

Середній рівень характеризується: недооцінкою студентом дидактичного потенціалу ІКТ як засобу реалізації нових можливостей розвитку сучасних дітей,

проте позитивним ставленням щодо використання комп'ютера у навчанні молодших школярів як засобу, наприклад, унаочнення; нечітким усвідомленням необхідності формування у підростаючого покоління якісно нових умінь, метапредметних ІКТ-умінь, однак докладанням вольових зусиль з тим, щоб зрозуміти їхню цінність. Студент позитивно ставиться до використання ІКТ у професійній діяльності, проте пов'язує це з необхідністю скласти екзамен або залік; відсутня інтелектуальна ініціативність у збагаченні власних знань об'єктивно новою інформацією щодо використання ІКТ у професійній діяльності.

Низький рівень характеризується: нечітким усвідомленням важливості формування у підростаючого покоління якісно нових умінь – метапредметних ІКТ-умінь; відсутністю професійного інтересу до використання ІКТ; намаганням уникнути витрат зусиль і часу при появі найменших труднощів.

Когнітивний критерій відображає володіння майбутнім вчителем початкової школи комплексом психологічних, педагогічних, методичних, ІКТ-знань щодо використання ІКТ як інструменту формування метапредметних ІКТ-умінь молодших учнів.

Високий рівень когнітивної готовності характеризується: розумінням особливостей психофізіологічного розвитку сучасного покоління (когнітивний розвиток сучасної дитини, нові інтелектуальні якості підростаючого покоління), які впливають на соціалізацію сучасних дітей в умовах «зростання у цифровому світі», а також усвідомленням впливу віртуальної комунікації на розвиток дитини, чітким уявленням про особливості організації співпраці із сучасними дітьми. Студент демонструє високий рівень знань сутності й видів метапредметних ІКТ-умінь, а також етапності їх формування; глибоко усвідомлює важливість ретельної попередньої підготовки до формування ІКТ-умінь (деталізує й конкретизує метапредметні ІКТ-уміння за їх проявом в рамках предметної діяльності, на кожному освітньому етапі). Повною мірою демонструє знання інноваційних освітніх практик у роботі з молодшими школярами (наприклад, STEM-освіта тощо), може визначити доцільність їх використання на різних етапах формування ІКТ-умінь школярів; має систематизовані знання щодо ІКТ-інструментарію, використовуваного для формування метапредметних ІКТ-умінь школярів.

Достатній рівень характеризується: усвідомленням особливостей психофізіологічного розвитку сучасного покоління, але неготовністю до самостійного прийняття рішень в організації співпраці із сучасними дітьми (зокрема, віртуальна комунікація). Студент демонструє знання видів метапредметних ІКТ-умінь учнів, а також може схарактеризувати їх сутність, проте не повною мірою розуміє особливості етапного їх формування в рамках предметної діяльності. Демонструє знання інноваційних освітніх практик, проте виявляє невпевненість у їх доборі для формування ІКТ-умінь школярів на різних освітніх етапах. На достатньому рівні знає ІКТ-інструментарій, проте відчуває труднощі із визначенням його дидактичних можливостей для формування ІКТ-умінь учнів в рамках предметної діяльності.

Середній рівень характеризується: проявом фрагментарних і несистематичних знань сутності психофізіологічного розвитку дітей молодшого шкільного віку.

Майбутні вчителі, які належать до цього рівня знають суть й види окремих метапредметних ІКТ-умінь, знання щодо етапів їх формування поверхові. Студент має несистематизовані знання з інноваційних освітніх практик; зазнає труднощів при визначенні ІКТ-інструментарію, для формування метапредметних ІКТ-умінь учнів в рамках предметної діяльності на різних освітніх етапах.

Низький рівень характеризується: фрагментарним рівнем знань особливості психофізіологічного розвитку молодших школярів, байдужим ставленням до оволодіння знаннями особливостей психофізіологічного розвитку сучасного покоління. Студенти не володіють знаннями про суть й види метапредметних ІКТ-умінь. Властивою для цього рівня є відсутність загальних знань інноваційних освітніх методик навчання, а також спеціальних знань щодо використання ІКТ як інструменту формування метапредметних ІКТ-умінь школярів.

Операційно-діяльнісний критерій відображає володіння майбутнім вчителем початкової школи комплексом практичних умінь і навичок, необхідних для успішного використання ІКТ як інструменту формування метапредметних ІКТ-умінь учнів.

Високий рівень операційно-діялісної готовності характеризується: володінням методами формування метапредметних ІКТ-умінь школярів на різних етапах їх розвитку, проявом ініціативності, самостійності у пошуку нових методів (наприклад, LapBook, Booktrailer тощо); володінням необхідними вміннями відстежувати інноваційні методики навчання, які засновані на використанні ІКТ (наприклад, STEAM, F-Learning тощо), відбирати й адаптувати методики до роботи з молодшими школярами, запроваджувати їх для формування метапредметних ІКТ-умінь школярів. Студент цього рівня виявляє самостійність при опануванні ІКТ-інструментарію, який використовується для формування ІКТ-умінь; користується широким арсеналом засобів ІКТ для реалізації інноваційних методик навчання, для створення освітнього діялісного середовища «школа-дім».

Достатній рівень характеризується: впевненим володінням ІКТ-інструментарієм, проте студент потребує допомоги у його використанні як інструменту формування метапредметних ІКТ-умінь учнів в рамках предметної діяльності на різних освітніх етапах. Студент застосовує інноваційні методики навчання, які засновані на використанні ІКТ, проте пов'язує це з ознакою власної «сучасності» або «престижності»; використовує достатню кількість засобів ІКТ для реалізації інноваційних методик навчання, проте відчуває труднощі із визначенням їх дидактичних можливостей. Студент, як правило, може самостійно опанувати методи формування ІКТ-умінь школярів, проте іноді потребує допомоги при визначенні тих або інших методів на різних етапах розвитку ІКТ-умінь. Студент впевнено користується ІКТ-інструментарієм, пристроями ІКТ для організації освітнього діялісного середовища «школа-дім», проте не виявляє ініціативи при опануванні ними.

Середній рівень характеризується: індиферентним ставленням до опанування новітнього ІКТ-інструментарію, використовуваного для формування метапредметних ІКТ-умінь учнів. Студент має уявлення про

методи формування метапредметних ІКТ-умінь школярів, проте проявляє недостатні уміння використовувати їх для формування ІКТ-умінь школярів на різних етапах їх розвитку. Студент потребує допомоги у впровадженні інноваційних методик навчання, які засновані на використанні ІКТ; намагається створити ІКТ-орієнтоване середовище «школа-дім», проте зазнає труднощів при плануванні та організації своєї педагогічної діяльності в межах середовища «школа-дім».

Низький рівень характеризується тим, що: студент не володіє ІКТ-інструментарієм, використовуваним для формування метапредметних ІКТ-умінь учнів, потребує детального інструктажу при необхідності скористатися ним. Студент відчуває істотні труднощі при опануванні методів формування ІКТ-умінь учнів; не володіє умінням впроваджувати інноваційні методики навчання, які засновані на використанні ІКТ.

У якості рефлексивно-оцінного критерію визначено ступінь оволодіння майбутнім вчителем початкової школи умінням здійснювати самооцінку власної професійно-педагогічної діяльності.

Високий рівень рефлексивно-оцінного критерію характеризується тим, що студент: адекватно оцінює рівень власної підготовки до використання ІКТ, виявляє потребу в удосконаленні підготовки; усвідомлює подальші кроки щодо покращення рівня підготовки до використання ІКТ як інструменту формування метапредметних ІКТ-умінь молодших учнів; підтримує власний професійний розвиток і демонструє прагнення до самоосвіти в означеному напрямі (участь в Інтернет-конференціях, професійних форумах, нетворкінгу тощо); глибоко переконаний у необхідності систематичного ознайомлення з педагогічним досвідом використання ІКТ у практиці початкового навчання.

Достатній рівень характеризується тим, що студент: не може критично оцінити рівень власної підготовки до використання ІКТ; усвідомлює потребу в удосконаленні рівня власної підготовки, проте не готовий до самостійного продовження навчання; визнає потребу в підвищенні власної обізнаності з ІКТ-інструментарієм, використовуваним для формування метапредметних ІКТ-умінь молодших учнів; переконаний у необхідності ознайомлення з педагогічним досвідом використання ІКТ у практиці початкового навчання.

Середній рівень характеризується тим, що студент: вважає доцільним удосконалювати рівень власної підготовки до використання ІКТ, проте намагається уникнути зайвих зусиль; спостерігається потреба у самодосконаленні лише при появі труднощів у використанні ІКТ як інструменту формування метапредметних ІКТ-умінь учнів; не може сформулювати мету і напрямки подальших кроків щодо підвищення рівня власної підготовки до використання ІКТ як інструменту формування метапредметних ІКТ-умінь учнів; не впевнений в необхідності систематичного підвищення власної обізнаності з ІКТ-інструментарієм; зазнає труднощів при опануванні педагогічного досвіду використання ІКТ у початковій школі.

Низький рівень характеризується тим, що студент: не вміє адекватно оцінити рівень власної підготовки до

використання ІКТ, вважає його цілком достатнім для формування метапредметних ІКТ-умінь молодших школярів; демонструє негативне або байдуже ставлення до необхідності підвищення власної обізнаності з ІКТ-інструментарієм; проявляє слабкий рівень усвідомлення мети ознайомлення з педагогічним досвідом щодо використання ІКТ у практиці навчання молодших школярів.

Висновки з цього дослідження і перспективи подальших розвідок у заданому напрямку. Для виявлення рівнів сформованості готовності майбутніх учителів початкової школи до використання ІКТ як інструменту формування метапредметних ІКТ-умінь молодших учнів нами було визначено *мотиваційно-ціннісний критерій з показниками*: переконання у необхідності й перспективності використання ІКТ у навчальній процесі як засобу реалізації нових можливостей розвитку сучасних дітей, визнання цінності, важливості формування у підростаючого покоління якісно нових умінь – метапредметних ІКТ-умінь, вмотивованість до застосування ІКТ як фактора зростання власної професійної майстерності, готовність до подолання труднощів у використанні ІКТ у педагогічній діяльності; *когнітивний критерій з показниками*: знання особливостей психофізіологічного розвитку сучасного покоління, знання про суть і види метапредметних ІКТ-умінь учнів початкової школи, про етапи їх формування, знання інноваційних освітніх практик у роботі з молодшими школярами, знання ІКТ-інструментарію, орієнтованого на формування метапредметних ІКТ-умінь молодших школярів; *операційно-діяльнісний критерій з показниками*: володіння методами формування метапредметних ІКТ-умінь молодших школярів на різних етапах їх розвитку, уміння застосовувати інноваційні методики навчання, які засновані на використанні ІКТ, володіння ІКТ-інструментарієм, використовуваним для формування метапредметних ІКТ-умінь молодших учнів, володіння способами організації ІКТ-орієнтованого середовища «школа-дім»; *рефлексивно-оцінний критерій з показниками*: здатність адекватно оцінити рівень власної підготовки до використання ІКТ, уміння оцінити результативність застосування ІКТ у власній педагогічній діяльності, уміння підвищувати рівень власної готовності до використання ІКТ, систематичність ознайомлення з педагогічним досвідом застосування ІКТ в початковій школі.

Перспектива подальшого дослідження полягає у розробці методики діагностики готовності майбутнього вчителя початкової школи до використання ІКТ як інструменту формування метапредметних ІКТ-умінь молодших учнів. Серед доцільних методів діагностування визначені такі: анкетування, опитування, інтерв'ю, спостереження, тестування, аналіз продуктів навчальної діяльності (зокрема, розроблених STEAM-проектів, STEAM-уроків, дидактичних матеріалів щодо організації мейкер-простору, дидактичних матеріалів щодо запровадження технології LapBook тощо).

Список використаних джерел

1. Концепція розвитку педагогічної освіти [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://nus.org.ua/news/mon-vyneslo-na-obgovorennya-kontseptsiyu-rozvytku-pedagogichnoyi-osvity/>.
2. Нова українська школа [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://mon.gov.ua/ua/tag/nova-ukrainska-shkola>.
3. Нова українська школа : poradnik dla vchytelja / Під заг. ред. Бібік Н. М. – К. : ТОВ «Видавничий дім «Плеяди», 2017. – 206 с.
4. Нова школа має складатися не лише зі знань, а й з умінь ці знання застосувати [Електронний ресурс]. – Режим доступу : https://zik.ua/news/2017/05/12/liliya_grynevych_nova_shkola_maie_skladysya_ne_lyshe_zi_znan_a_vminnya_tsi_znan_ua_1095051.

Андрієвська В. М.,

канд. пед. наук, докторант кафедри начального,
дошкольного і професійного освіти,
ХНПУ імені Г. С. Сковороди, г. Харків, Україна

**КРИТЕРИИ И ПОКАЗАТЕЛИ ГОТОВНОСТИ БУДУЩЕГО УЧИТЕЛЯ НАЧАЛЬНОЙ ШКОЛЫ
К ИСПОЛЬЗОВАНИЮ ИКТ КАК ИНСТРУМЕНТА ФОРМИРОВАНИЯ МЕТАПРЕДМЕТНЫХ
ИКТ-УМЕНИЙ УЧАЩИХСЯ**

В статье рассматриваются критерии (мотивационно-ценностный, когнитивный, операционно-деятельностный, рефлексивно-оценочный) и показатели готовности будущего учителя начальной школы к использованию ИКТ как инструмента формирования метапредметных ИКТ-умений учащихся начальной школы. Определены и охарактеризованы уровни развития показателей: высокий, достаточный, средний, низкий. Теоретически обоснованные автором критерии и показатели могут использоваться в практике подготовки будущих учителей начальной школы, что позволит обеспечить поэтапный процесс их подготовки к использованию ИКТ в профессиональной деятельности в процессе внедрения нового Государственного стандарта начального образования.

Ключевые слова: критерий; показатель; уровень готовности к использованию ИКТ; метапредметных ИКТ-умения; начальная школа.

Andriiivska V.,

H. S. Skovoroda Kharkiv National Pedagogical University, Kharkiv, Ukraine

**CRITERIA AND INDICATORS OF FUTURE PRIMARY SCHOOL TEACHER' READINESS TO USE ICT
AS A TOOL OF THE FORMATION OF METASUBJECT ICT-SKILLS OF STUDENTS**

The article highlights the criteria (motivational-value, cognitive, operational-activity, reflexive-appraisal) and indicators of future primary school teacher' readiness to use ICT as a tool of the formation of metasubject ICT-skills of junior pupils. The levels of indicators are defined and characterized: high, sufficient, medium and low. Theoretically substantiated by the author of the criteria and indicators can be used in the practice of training future primary school teachers, which will ensure the phased process of such preparation for the use of ICT in professional activities in the perspective of the introduction of a new State Standard of Elementary Education.

Key words: criterion; indicator; level of readiness to use ICT; metasubject ICT-skills; primary school.

Рецензенти: *Єрьомкін А. І.*, д-р пед. наук, професор;
Білоусова Л. І., канд. фіз.-мат. наук, професор.

© Андрієвська В. М., 2017

Дата надходження статті до редколегії 2.11.17